

ЛІНГВОДИДАКТИЧНІ ОСНОВИ УРОКУ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ

Коваль Г.П.

професор, доктор педагогічних наук,
зав.кафедрою початкового навчання
Рівненського економіко-гуманітарного
інституту.

В переліку основних питань розвитку практичної діяльності школи на сучасному етапі - пошук ефективних методик навчання, з'ясування основоположних принципів, методичних систем викладання, підвищення дієвості навчання в цілому⁷. Питання про лінгводидактичні основи уроку української мови тісно пов'язане із зазначеними проблемами, бо спрямоване на дослідження ефективних способів керівництва навчально-виховним процесом.

Перш за все в способах керівництва навчально-виховним процесом мають бути аналіз і синтез, доцільно поєднані в процесі навчання. Це основа всієї діяльності учнів на уроках мови. Однак у практиці навчання переважає аналітична діяльність. Застосовуються різні форми аналізу - звуко-буквений, морфологічний, синтаксичний, орфографічний; вправи у виділенні, виучуваних фактів - вибіркові диктанти та списування тощо. У процесі аналізу діти розбирають даний матеріал, запропонований. Така діяльність не стимулює їх до творчого використання різних форм, до створення мовленнєвих структур, тобто, заторможується процес застосування знань, умінь, навичок у мовленнєвій практиці. Тому треба використовувати роботи синтетичного характеру: звуко-буквене, морфологічне, синтаксичне конструювання.

Взаємопов'язане вивчення компонентів мовної системи - наступна визначальна умова ефективності шкільного навчання. Реалізація в способах керівництва навчально-виховним процесом взаємозв'язку між лексикою, фонетикою, графікою, граматику, орфографією обумовлена закономірними зв'язками в мові. Навички звукового і звуко-буквеного аналізів вкрай необхідні під час засвоєння орфограм кореня (ненаголошені голосні, дзвінки та глухі). Зіставлення звукового складу кореня з графічним сприяє розвитку орфографічної зірковості у дітей, виявленню перевірного та перевірюваних слів, вмінь співвідносити перевірювані і перевірені слова тощо.

Завдання саме такого плану ставлять вчителя перед необхідністю послідовно, цілеспрямовано втілювати принцип взаємозв'язку всіх сторін мови в процесі її вивчення.

Зазначена проблема тісно пов'язана з рядом інших:

1. Комплексний підхід до вивчення слова на уроці. Це важливий методичний висновок, який допомагає визначити весь зміст уроку. Слово в початкових класах на кожному уроці треба розглядати з різних сторін - звукової,

орфоепічної, лексичної, морфологічної, словотвірної, орфографічної, синтаксичної, стилістичної з урахуванням пройденого етапу у вивченні матеріалу, завдань та цілей уроку. Застосування такого комплексного підходу пояснюється завданнями формування мовленнєвих вмінь та навичок, бо процес говоріння значною мірою залежить від розвитку сукупності навичок - вимови, лексичної, граматичної тощо. Переважають ті аспекти розгляду слова, які є основними в природі виучуваного матеріалу. Із розглядуваною проблемою тісно пов'язана проблема залежності методики вивчення матеріалу від його характеру.

2. Оскільки в початкових класах багато матеріалу має вивчатись на фонетичній основі, то виключне значення слід надавати послідовному, цілеспрямованому проведенню звукового, звуко-буквеного аналізів та відповідного за характером конструювання. Побудова методики вивчення більшості матеріалу на звуковій основі сприяє усвідомленому засвоєнню його та розвитку мовленнєвих вмінь та навичок.
3. Завдання початкового курсу української мови - прищепити учням осмислене ставлення до мовних фактів, навчити їх орієнтуватись в мовних структурах, сформувати науково-правильні уявлення з фонетики і графіки, лексики, словотворення, граматики, вдосконалювати мовленнєву діяльність дітей, сприяти оволодінню засобами творення текстів в усній та письмовій формах. Саме таке спрямування навчання вимагає від вчителя систематичного проведення (в міру проходження матеріалу) комплексного аналізу тексту. Це вправи в різнобічному аналізі його. Вправи-завдання на основі тексту можна класифікувати за розділами програми - "Звуки і букви", "Слово", "Текст і речення". Комплексний аналіз тексту сприяє глибокому розумінню його змісту, і структури, практичному засвоєнню мовних фактів різних рівнів та способів їх застосування у мовленні. Комплексний аналіз тексту можна засвоювати як на етапі повторення та актуалізації знань, умінь та навичок, так і на етапі сприйняття нового матеріалу.